

muligheder for at benytte de samme arkivalier.

Med et sådant organ vil vi med fortrøstning kunne lade det store landsdækkende »forsøg« fortsætte nogle år, alt imens vi konsoliderer og organiserer videre ad den frugtbare vej, vi kender, og som vi godt kan følge nogle år endnu – uden en lov og bedst uden en lov, men vi skal have en lov, og vi skal gøre en god lov af den, derfor skal vi ikke forhaste os.

For mit eget vedkommende vil jeg håbe, at den samlede lov om dansk arkivvæsen må få hendes majestæts underskrift i det år 1989.

Niels-Jørgen Hansen

Tanken har været luftet flere gange i forskellige sammenhænge, – men der er aldrig kommet et klart svar på spørgsmålet, – og det er også svært, – al den stund en lov vil have mulighed for at skabe en række goder for de lokalhistoriske arkiver, men samtidig vil den stille en række krav og derved rejse nye problemer. Det *kan* derfor blive et spørgsmål om at vinde på gyngerne, men tabe på karussellen.

En sædvanlig fremgangsmåde

Det har været prøvet før her i landet: En kreds af interesserede personer slår sig sammen om at danne en forening eller en anden form for samvirke. Efterhånden sker der en institutionalisering, og det ender med, at det offentlige overtager foretagendet og driver det videre på godt og ondt.

Sådan gik det med bibliotekerne, sådan er det gået med museerne, og sådan vil det højst sandsynligt gå med de lokalhistoriske arkiver, – de af dem, som ikke allerede *er* kommunale.

Skal vi da have en arkivlov, eller skræmmer sporene fra bibliotekerne og museerne?

For den lokalarkivleder- eller medarbejder, der betragter »sit« arkiv som sit eget åndelige barn eller »private ejendom«, vil der uden tvivl være store betænkeligheder til stede, når

man ser, hvordan gamle veltjente skolelærere, præster, postmestre o.s.v. blev skubbet ud i kulden af de nye fagfolk, – bibliotekarere såvel som museumsinspektører.

Det vil kræve en fantastisk takt af begge parter at få en overgang til at forløbe gnidningløst, og alligevel er det sikkert en uendeligt svær opgave, – for ikke at sige umulig.

Men alt dette er jo en sag om *følelser*, og følelser er som bekendt ikke gode argumenter, når man taler om lovgivning. Hvordan skal vi da stille os til spørgsmålet om en lokalarkivlov – set og vurderet ud fra saglige synspunkter – ud fra hvad der vil gavne arkiverne, arkivarbejdet og dermed lokalhistorien som helhed.

Der er næppe tvivl om, at dersom man via en lov forpligter primærkommunerne til at sørge for, at lokalhistorisk materiale bevares og gøres tilgængeligt (!) – vil man samtidig have mulighed for at forhindre, at visse kommuners enorme sparsommelighed (læs: nærighed) ødelægger arkivarbejdet de pågældende steder og dermed er skyld i, at lokalhistoriske værdier går tabt.

Og derfor bør vi have en lov

Det er ingen hemmelighed, at der er kommuner i dette land, som enten ikke *kan* eller ikke *vil* støtte et frivilligt, ulønnet arbejde for at sikre gamle billeder og papirer på stedet, og et sådant arbejde kan nu ikke udføres uden penge, lige meget hvor stor interessen er hos de folk, som tager initiativet og udfører arbejdet vederlagsfrit. Det må via en lov gøres klart, at et lokalhistorisk arkiv er en institution, som tjener både den pågældende egn og hele landets historieforskning ved at indsamle og tilgængeliggøre brikker i det store puslespil, som Danmarkshistorien er. Og det må herigennem slås fast, at selv om der er tale om en frivillig indsats uden løn og måske med personlige økonomiske ofre, så er et lokalhistorisk arkiv ikke bare de pågældende menneskers »private sandkasse«, hvori de leger noget så hyggeligt hver anden mandag aften. Deres arbejde bør ikke hæmmes af, at det og-

så interesserer dem. De skal sikres rimelige vilkår, – også den dag, arbejdet bliver for omfattende til bare at være en hobby og det skal ikke bero på tilfældige kommunalbestyrelsesmedlemmers sympati eller antipati, om områdets lokalhistorie skal sikres eller gå til grunde.

Hvad skal loven bestemme om personalet?

Der er ingen tvivl om, at loven vil sige »noget for noget«. Skal det offentlige (læs: kommunerne) forpligtes til at drive, – eller i hvert fald yde rimelige tilskud til – et lokalhistorisk arkiv, så vil – og bør – samfundet også sikre sig, at det, der indsamles, behandles på forsvarlig måde, – således at forstå, at den eller de, der tager sig af tingene, forstår at bevare dem, at registrere dem, således at de er til at finde, og at formidle de oplysninger, de indeholder. Der vil med andre ord blive tale om en uddannelse af arkivledere og medarbejdere, enten de er lønnede eller arbejder i arkivet som fritidssyssel. Arkivarbejdet må tages alvorligt. Naturligvis vil de pågældendes oprindelige – og højst forskellige – uddannelse være afgørende for, hvor der skal sættes ind med efteruddannelsen. Det er før sagt, at ingen uddannelse passer lige til netop at være leder af et lokalhistorisk arkiv, og det betyder, at enten man møder op med den ene eller den anden uddannelse, må den suppleres med kurser af forskellig slags. Det koster tid og penge, men når man tager i betragtning, hvilke værdier disse mennesker forvalter, må de siges at være givet godt ud.

Skal loven rumme krav om en fagligt uddannet leder?

Der er allerede lokalarkiver, som ledes af historikere eller etnologer, og det drejer sig for de flestes vedkommende om store arkiver i store bysamfund, hvor arkivet mere eller mindre ligner et »stadsarkiv«. Der er god rimelighed i, at der sidder folk med en historiker-uddannelse som ledere af disse. Dog må de hidtidige ledere og medarbejdere sikres mod en »udmanøvrering« ved evt. ansættelse af fagligt uddannet leder.

Anderledes forholder det sig i de mindre bysamfund og kommuner. Her vil det nok være at skyde spurve med kanoner, at ansætte en fagmand M/K. Det er desuden andre ting, disse arkiver samler, og det drejer sig ofte om materiale af mere personalhistorisk og privat proveniens end ved de store arkiver, og derfor vil man være bedre tjent med fremdeles at lade arkivet være en »folkelig bevægelse«, – forstået sådan, at der er et arbejdsudvalg eller hvad man nu vil kalde en kreds af interesserede medborgere, som går med i arbejdet på den ene eller anden måde. Naturligvis kan man ikke postulere, at en faghistoriker ikke kan komme i kontakt med befolkningen og derigennem få fat i materiale, som ellers ville gå til grunde, for det er der klare beviser og eksempler på at de kan. Men der er også eksempler på, at arkivdrift ikke bør være et one-man-show, – idet en medarbejdergruppe, – hvordan den ellers er sammensat eller hvad den kaldes, – er en værdifuld kontaktflade til byens og egnens befolkning, – og derigennem vil meget værdifuldt materiale kunne reddes.

Derfor bør loven sige noget i retning af: Hvor et lokalhistorisk arkiv drives som en kommunal institution på den ene eller den anden måde, skal der gives interesserede beboere lejlighed til at deltage i arkivets arbejde, for derigennem at skabe den fornødne kontakt til områdets befolkning.

Hvad skal loven bestemme om arkivernes tilhørsforhold?

Det bliver sandsynligt nødvendigt med ret fleksible bestemmelser angående de lokalhistoriske arkivers tilhørsforhold, – dog bør de enten være kommunale eller drives med tilskud fra kommunerne og med en deraf flydende kommunal indsigt i driften.

Som en del af arkiverne nu er organiseret i tilknytning til eller som en afdeling af kommunale biblioteker eller museer, er nogle af dem nødt til at fortsætte, idet der næppe er befolkningsmæssigt – og dermed heller ikke materialemæssigt grundlag for at gøre dem til selvstændige kommunale institutioner.

Anderledes forholder det sig, hvor det drejer sig om arkiver, der er så store og har så omfattende virksomhed, at der kan blive tale om fuldtidsbemanning. Her er der grund til at overveje, om man ikke burde organisere arkivet som en selvstændig kommunal institution på linie med bibliotek, museum m.v., – under kulturelt udvalg.

Hermed sigtes der ikke mod, at arkivet skal være en del af den kommunale forvaltning, forstået på den måde, at det skal rumme det kommunale arkiv og dermed være ekspeditionskontor à la Rigsarkivets 2. afd. (Undskyld sammenligningen!). Hvis det lokalhistoriske arkiv skal opbevare kommunale arkivalier, skal det i hvert fald kun være »dødt« materiale, – ikke arkivalier, som administrationen jævnligt skal have fat i. (Om kommunale arkivalier i de lokalhistoriske arkiver: se nedenfor.)

Der er en del foreninger, der driver lokalhistoriske arkiver, og førend disse når et sådant omfang, at det bliver vanskeligt at drive dem som hobby, vil foreningerne næppe lade dem overgå til kommunal drift. Der bør i loven åbnes muligheder for, at sådanne arkiver kan køre videre, – men med offentligt tilsyn på den ene eller anden måde, – (al den stund, det er samfundets materiale, de forvalter), og med kommunalt tilskud. (Desuden ses det jo, at museer kan være foreningsejede med fast, fagligt uddannet leder og med langt den største del af budgettet som amts- og primærkommunale tilskud).

Sammenfattende kan det måske udtrykkes således: »Primærkommunen forpligtes til at drage omsorg for, at skriftlige, fotografiske og andre materialer, som bærer informationer om egnens kulturelle liv, erhvervsliv samt topografi og personalhistorie, sikres på forsvarlig måde. Dette kan ske ved at kommunen enten selv driver et lokalhistorisk arkiv eller indgår forbund eller aftale med en eller flere nabokommuner om driften af et sådant. Endelig kan driften af et lokalarkiv uddelegeres til foreninger o.lign. under ansvar over for kommunens kulturforvaltning og under tilsyn fra kommunalbestyrelsen og dennes embedsmænd.

Et lokalhistorisk arkiv kan desuden drives som en afdeling af et kommunalt bibliotek eller museum, – med sine egne vedtægter, som skal godkendes af kommunalbestyrelsen«.

Kommunale arkivalier i de lokalhistoriske arkiver?

Det vil give anledning til en fortsat og hæftig debat, hvis et forslag til en lokalarkivlov giver mulighed for, at de lokalhistoriske arkiver får lejlighed til at opbevare de kommunale arkivalier. Det ville nok lette landsarkiverne i deres betrængte situation, – men hvis dette sker, er det helt klart, at der vil blive fremsat krav til bl.a. materialets sikkerhed, til fagligt uddannet ledere (evt. som konsulent for flere kommuner) samt til lang åbningstid, – foruden faglig ekspertise ved konservering m.v., så det er et spørgsmål, hvor mange kommuner, der kan og vil honorere disse krav, hvorfor tanken om at lade de lokalhistoriske arkiver opbevare kommunearkiverne næppe er relevant ret mange steder. Derimod burde loven indeholde bestemmelser om at lade de lokalhistoriske arkiver blive hørt af såvel afleverende kommune som landsarkivet, inden der kasseres af det arkivmateriale, som står for at skulle afleveres fra kommunerne. I forslaget til kassationscirkulæret er nævnt mange ting, som indeholder oplysninger af stor lokalhistorisk værdi. En mikrofilmning kunne måske også komme på tale.

Konklusion

Jeg mener, at vi bør have en lov om lokalhistoriske arkiver. Den bør sikre arkiverne en plads i det kommunale kulturbillede og som sådan »lyse dem i kuld og køn«, samtidig med, at den stiller krav til personalets kvalifikationer og til arkivets drift og sikkerhed. På den anden side må loven tage et vidtgående hensyn til de lokalhistoriske arkivers særlige placering som et led i en folkelig bevægelse. Klipper man den streng over, bliver de blot død-is-klumper i samfundet, – og de store samlinger vil ligge ubenyttede hen til glæde for ingen, – hverken fagfolk eller amatørhistorikere.